

Tegen de keer. Voor vrijheid en vrijzinnigheid,
bijdrage aan de algemene politieke
beschouwingen door Lousewies van der
Laan (2006)

Gehouden in de Tweede Kamer op 27 september

Voorzitter,

Deze APB gaan, zoals vaker, over Nederland en de Nederlanders. Dat is belangrijk, maar een sociaal-liberale partij als D66 kijkt altijd over de grenzen heen. Dat is niet alleen omdat onze welvaart en veiligheid afhankelijk zijn van wat er in de rest van de wereld gebeurt. Dat is ook omdat wij de vrijheid en welvaart die wij hebben met zo veel mogelijk mensen willen delen. Daarom wil ik beginnen met die internationale blik.

[...]

Begin deze week werd duidelijk dat nu ook de Amerikaanse inlichtingendiensten tot de slotsom zijn gekomen dat de oorlog in Irak een vruchtbare voedingsbodem biedt aan nieuwe generaties terroristen. Een rijkelijk late conclusie, kunnen we vaststellen.

In elk geval hebben D66 en een aantal fracties de regering hiervan al veel eerder geprobeerd te doordringen, toen wij in deze Kamer debatteerden over het verlenen van Nederlandse steun aan de Amerikaanse inval in Irak.

Vrijheid en democratie laten zich niet opleggen met het zwaard. Al helemaal niet wanneer degene die het zwaard hanteert diezelfde vrijheid zo schaamteloos vertrapt. Door terreurverdachten voor onbepaalde tijd op te sluiten, zonder enige vorm van proces, zoals in Guantanamo Bay. Of ze te

vernederen zoals in Abu Graib. Door geheime verhoorcentra in stand te houden en geheime CIA vluchten uit te voeren, en er over te liegen. Door het begrip foltering zodanig te vervormen dat er nu twee definities van marteling bestaan: één van de Amerikaanse regering, en één van de rest van de wereld.

Natuurlijk beseffen ook wij dat het geweld van radicale islamisten al dateert van vóór de invasie van Irak, van voor de zogenoemde oorlog tegen de terreur.

Maar de vraag mag niet langer zijn wat de oorzaak is van wat. De vraag is hoe we voorkomen dat, elke dag weer, honderden jonge mensen, in Bagdad of Boston, in Damascus of in Deventer, een excuus in de schoot geworpen krijgen om elkaar naar het leven te staan.

Geweld los je niet op met een gewelddadig antwoord. Daarom ben ik zo trots op het alternatief dat de Europese samenwerking te bieden heeft. Terwijl Bush inzet op *regime change* en oorlog, haalt de Europese diplomatie stilletjes en bescheiden haar successen binnen.

Twaalf landen hebben gekozen voor lidmaatschap van de EU en zich onder Europese stimulans omgevormd tot democratieën, en nog meer landen willen dezelfde vreedzame weg naar democratie bewandelen.

Terwijl Bush de dictaturen in Pakistan en Saudi-Arabië de hand boven het hoofd houdt, is Europa daar mensenrechtenorganisaties aan het steunen, zodat een *regime change* duurzaam van binnenuit zal komen. Minder spectaculair dan een land binnenvallen, maar effectiever en goedkoper.

Terwijl veel politici afglijden in generalisaties en simplificaties, wil D66 dat de politiek eerlijk blijft, ook waar het gaat om het bieden van oplossingen voor de grote uitdagingen.

Het heeft geen zin om alle moslims te demoniseren, maar ook niet om Amerika af te schilderen als de duivel. Net zoals er veel moslims zijn die gruwen van het geweld dat in de naam van hun geloof over de wereld wordt uitgespuwd, zijn er ook miljoenen Amerikanen die zich verzetten tegen de politiek van Bush. En beide groepen zijn onze medestanders.

Veiligheid in de wereld én in Nederland is een belangrijke voorwaarde voor de vrijzinnige politiek van D66. Ook wij zijn er trots op dat het veiliger is in Nederland. Maar D66 is uitsluitend voorstander van slimme en effectieve maatregelen. Wij schieten met scherp, niet met hagel. D66 is altijd alert geweest op het gevaar dat een overheid onder het mom van bescherming van de vrijheid, de burgerrechten met voeten treedt.

Vandaar ons verzet tegen de doorgeschoten anti-terrorismewetgeving van dit kabinet. Vandaar ons verzet tegen het klakkeloos verstrekken van pasagiersgegevens op internationale vluchten. Vandaar dat wij vooral inzetten op preventie in plaats van repressie.

Een belangrijke voorwaarde voor een vrijzinnig en open land is goed onderwijs. En daarom besteedt D66 het meeste geld en de meeste aandacht aan onderwijs van alle partijen.

Waar het eerste kabinet-Balkenende onderwijs en kenniseconomie nog niet tot de hoofdthema's rekende, deed het kabinet-Balkenende II dat, door de intrede van D66, wél.

Het verrast ons eerlijk gezegd niet dat – nu D66 uit de coalitie is getreden – het kabinet onderwijs en kenniseconomie niet meer als prioriteit voor 2007 heeft aangewezen. In de Miljoenennota wordt alleen voortijdig schoolverlaten nog genoemd als onderdeel van het speerpunt Jeugd. Belangrijk, maar te mager. Aan het lerarentekort, de salarissen van leraren, het verdwijnen van conciërges van de basisscholen wordt geen aandacht besteed. Hetzelfde geldt voor het uitvoeren van de aanbevelingen van het Innovatieplatform. [...]

Sterk onderwijs en veiligheid zijn geen doelen op zich voor D66. Wij willen hiermee in de samenleving een klimaat scheppen voor vrijzinnigheid.

Vrijzinnigheid is de vrijheid om ánders te denken. Om onafhankelijk te blijven, los van bestaande belangen. Om af te wijken van de algemene mening. De vrijheid om nooit automatisch gezag te accepteren. Om altijd vragen te blijven stellen bij datgene wat je dominee, je vakbondsleider, je leraar of je imam je als onweerlegbare waarheid voorhoudt. De wil om de toekomst

voor ogen te houden, niet alleen maar het hier en nu. Vrijzinnigheid is de mogelijkheid om je mening en je handelen niet te laten bepalen door de groep waartoe je behoort, het geloof dat je belijdt, of de ideologie die je aanhangt, maar uitsluitend door je zelfbewustzijn. Vrijzinnigheid verschilt van individualisme, doordat de vrijzinnige mens zijn ontplooiing ook kan en vaak wil zoeken in relatie tot anderen. Maar hij zal nooit zijn vrijheid onderwerpen aan een van bovenaf opgelegd, zogenaamd collectief belang.

Vrijzinnigheid is niet zomaar een recht, of zelfs een noodzaak. De overheid heeft ook de plicht om het recht op vrijzinnigheid, het pluralistische karakter van onze samenleving, te beschermen. Zonder vrijzinnigheid bestaan er geen vrije, zelfstandige en mondig burgers die geen god of geweer nodig hebben om hun mening kracht bij te zetten.

Dat we in Nederland de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen aannemen, dat we gelijke rechten toekennen aan homo's en hetero's en aan mensen met verschillende huidskleur, dat we geen onderscheid wensen te maken tussen verschillende vormen van geloof of ongeloof, dat we iedereen het recht gunnen om in vrijheid te besluiten over zaken als abortus en euthanasie: dat alles is in belangrijke mate te danken aan het vrijzinnige gedachtegoed in de Nederlandse politiek.

Want in een samenleving als de onze, die bestaat uit miljoenen mensen met even zo vele verschillen, kan én mag de opvatting van één bepaalde groep nooit dominant zijn. In zo'n samenleving kan noch de Kerk, noch het gezin, noch een etnische groep zijn wil opleggen aan het individu. Het recht op vrijzinnigheid is een kernwaarde van D66.

Voor D66 staat geen god centraal, geen ideologie, geen belangengroep, maar de individuele mens. Ons politieke handelen is er eerst en vooral op gericht het welzijn en welbevinden van individuele mensen te vergroten.

Geloof en ideologie, of het nu christendom is of communisme, islam of socialisme, hebben meer gemeen dan hun aanhangers lief is, en in elk geval één verontrustend, gemeenschappelijk trekje: de neiging te denken dat het gelijk altijd aan hun zijde is. En daarmee, dat de andersdenkende per definitie een foute mening heeft.

Waar geloof en ideologie de eigen, dogmatische leerstellingen over goed en kwaad aan mensen opdringen, staat sociaal-liberale, vrijzinnige politiek nu juist voor het vrijlaten van mensen om hun eigen geweten te volgen, zolang ze anderen daarmee niet schaden.

Voorzitter,

Het is precies die vrijheid, de vrijzinnige vrijheid, die nu zo onder druk staat. En niet alleen van de kant van fundamentalistische gelovigen, van welke denominatie dan ook.

Ook hier in Nederland zijn er politici die vinden dat godslastering anders moet worden bestraft dan andere vormen van belediging. Ook hier in Nederland durven sommige leraren niet meer openlijk uit te komen voor hun homoseksualiteit. Ook hier in Nederland zijn er politieke partijen die vinden dat als je Nederlander wilt worden, je afscheid moet nemen van de cultuur van je voorvaderen. Ook hier in Nederland worden meisjes nog uitgehuwelijkt of zelfs vermoord als ze de verkeerde partner kiezen.

[...]

Vrijheid wordt soms ook het meest bedreigd door diegenen die zeggen diezelfde vrijheid met krachtdadige middelen te willen beschermen.

En tot de huidige golf van conservatisme die de wereld, en ook Nederland, overspoelt, behoort meer. De langdurige ontkenning van het broeikaseffect, bijvoorbeeld. De redeloze angst voor alles wat met Europese samenwerking te maken heeft. De halfzachte maatregelen om onze economie écht goed voor te bereiden op de veranderingen die globalisering en vergrijzing met zich mee brengen. De krampachtige afkeer van de islam en van immigranten, die door sommige politici nog altijd wordt gevoed.

Tegenover dát conservatisme, tegenover die behoudzucht en de navelstaarderij die een groot deel van de Nederlandse politiek in zijn greep houdt, wil ik de vrijzinnigheid plaatsen. Want voor D66 is het de hoogste tijd dat we de schuilkelder opendoen waarin we onszelf hebben opgesloten. Uit angst voor islamitische terroristen. Voor Poolse loodgieters. Voor Indiase callcentres en Chinese fabrieken.

Uit angst voor de noodzakelijke omschakeling naar schone brandstoffen en de omschakeling naar een nieuwe economie en arbeidsmarkt. Kortom: uit angst voor de toekomst.

Die dikke deur van onze veilige schuilkelder moet open. En als we die durf hebben, dan zullen we zien dat de wereld daarbuiten helemaal niet zo eng en onleefbaar is als we dachten. Dat we nu hard aan de slag moeten om onze eigen toekomst vorm te geven. Samen met het buitenland. Samen met Europa. En samen met iedereen in ons eigen land die zijn vrijheid, zijn recht om anders te zijn, zijn recht om vooruit te denken lief heeft. Met iedereen die wil samenwerken, dwars door de grenzen van geloof, huidskleur of andere hoedanigheid heen. Met ieder zelfbewust mens die zijn opvattingen wil ontlenen aan zijn eigen overtuiging, in plaats van aan het gezag van een voorganger in kerk of moskee, of de grootste schreeuwer aan de borreltafel. Het is de hoogste tijd om tegen de keer in te gaan.

[...]

Voorzitter,

Het is treurig gesteld met de animo en creativiteit van dit kabinet om het hoognodige én achterstallige onderhoud aan onze democratie te plegen. De hulp moet zelfs uit onverwachte hoek komen: bij de Schipholbrand hebben we kunnen zien dat het aankwam op de ruggegraat van een lid van de Koninklijke familie om onze democratie te geven wat óók nodig is: transparantie en een eerlijk, objectief en onafhankelijk oordeel over het overheidsoptreden.

Twee ministers zijn door deze nieuwe controle op de macht teruggetreden. Maar dit kabinet – én alle ministers die verantwoordelijkheid hebben, of er als de kippen bijwaren om te roepen dat ze die hadden, zullen zich moeten verantwoorden in deze Kamer.

Volgende week al zal de Nationale Conventie haar conclusies presenteren. En ook het Burgerforum zal nog vóór de verkiezingen met aanbevelingen over het kiesstelsel komen. Ik hoop dat deze goed doordachte aanbevelingen een welwillend oor en een serieuze overweging zullen krijgen van dit kabinet, en van de andere partijen.

Maar ook nu al heeft deze Kamer de kans om een bescheiden maar belangrijke stap in de goede richting te zetten door het voorstel [inzake een door de Tweede Kamer gekozen formateur] van [Boris] van der Ham en [Wijnand] Duyvendak te omarmen. Dan kan de Tweede Kamer al na de komende verkiezingen een kabinetsformateur voordragen. Dit zal de openbaarheid en het democratisch gehalte van de formatie verhogen.

[...]

Voorzitter,

Onze grootste vijand is niet Brussel, goedkope arbeid in Azië of een enge, gewapende man met een baard. Onze grootste vijanden zijn onze eigen behoudzucht en ons krampachtige groepsdenken, die voortvloeien uit een angst voor verandering, voor het nieuwe, en het onbekende. D66 wil een vrijzinnige politiek die juist niet bang is, maar zelfverzekerd en nieuwsgierig naar de rest van de wereld en naar de toekomst kijkt.

Voor veel angstige mensen zal het voorgestelde kabinetsbeleid al te veel van het goede zijn. Voor D66 is het nog lang niet onbevreesd genoeg.